

ZESZYT NAUKOWY

Λόγος

Nr 8 (2018)

TOWARZYSTWO NAUKOWE LOGOS

Wydawca

Towarzystwo Naukowe LOGOS

97-300 Piotrków Trybunalski

ul. Słowackiego 114/118,B,222

Prezes

Zygmunt Rogoziński

Copyright by LOGOS

Materiały można przesyłać drogą elektroniczną pod adres:

www.szkola-logos.pl

Spis Treści

Od Redakcji.....

Zygmunt Rogoziński

Bar.....5

dr Wanda Nalepa Amarantidou

„Dla mnie prawdziwe życie było w Trzepnicy” – z okazji 110. Rocznicy urodzin i 66. Rocznicy śmierci Krystyny Skarbek Giżyckiej (1908-1952).....6

dr Wanda Nalepa Amarantidou

Tematyka barska w twórczości romantyków polskich z okazji rocznicy zawiązania konfederacji barskiej w Barze na Podolu (29.02.1768).....19

dr Wanda Nalepa Amarantidou

Ikarija wyspą „młodych starców”29

Od Redakcji:

Biorąc pod uwagę Uchwałę Sejmu RP o potraktowaniu roku 2018, jako tego w którym po 250 latach będzie czczona rocznica zorganizowania Konfederacji Barskiej.

Dlatego w Zeszytach Naukowych LOGOS Nr 8, część artykułów zostało poświęcone tej tematyce.

Pragniemy przybliżyć czytelnikom powody zawiązania się tej Konfederacji, jej przebieg i skutki. Traktujemy, że była ona pierwszym spośród kilku zrywem w walce o wolną i niepodległą Polskę.

Zygmunt Rogoziński

Bar to miasto nadetatowe w powiecie mohylewskim, guberni podolskiej o 100 wiorst od Kamieńca Podolskiego nad niskim brzegiem rzeki Row. Pierwotnie nazywała się Rów. W 1752r. Tatarzy spalili Bar a jego starostę Reja Stogniewa z żoną pojмали.. Za Zygmunta I-go były to stołowe dobra królowej Bony. Należało do nich 5 miasteczek i 38 wsi. Nazwę Bar nadała miastu królowa Bona na pamiątkę swego dziedzicznego księstwa Bari we Włoszech. Wykupiła je Bona od Stanisława Odrowąża i wzmocniła jako pograniczną twierdzę. Miasto otrzymało liczne przywileje i wkrótce stało się handlowym, bogatym zwłaszcza będąc komorą celną.

Pierwszym starostą Bony był Wojciech z Białobok Starzechowski, podkomorzy lwowski, starosta drohobycki, który z rozkazu królowej wzniósł zamek i opasał go wałami oraz opatrzył działami. Jednocześnie w murze umieszczono tablicę mosiężną przekazującą pokoleniom imię założycielki. Ostatnim starostą był Bogusław Radziwiłł. W czasie wojen kozackich Bar został zniszczony. Zdobyli go Kozacy pod wodzą Krzywonosy a mieszkańców wycięli. W 1659r. Ziemia Barska została oddana w dziedzictwo Janowi Wyhowskiemu, wojewodzie kijowskiemu i za jego czasów miasto znów odżyło.

"Dla mnie prawdziwe życie było w Trzepnicy"

- z okazji 110. rocznicy urodzin i 66.

rocznicy śmierci Krystyny Skarbek Giżyckiej
(1908 -1952)¹

Na wstępie mego artykułu pragnę Czytelnikom "przybliżyć" przyczynę podjęcia tematu trzepnickiego etapu biografii słynnej agentki wywiadu angielskiego i polskiego podczas II wojny światowej, ulubionej przez Winstona Churchilla.²

Losy rodziny Krystyny Skarbek i mojej "spotkały się" niejako ze sobą w momencie zakupu przez babcię Stanisławę z domu Pabich i dziadka Stanisława Olczyka tzw. "resztówki", nazywanej "Osadą Nowy Młyn", liczącej 40 mórg ziemi, właśnie w Trzepnicy w 1921 r. od hrabiego Jerzego Skarbka i jego żony Stefanii, pochodzącej z bankierskiej rodziny Goldfederów.³

Hrabiostwo przybyło do Trzepnicy w 1912 r., gdy w styczniu zakupili dobra ziemskie Trzepnica-Bęczkowice - Jelica za kwotę 340 tysięcy rubli, pochodzącą z posagu, jaki otrzymała Stefania przy zawarciu ślubu z Jerzym.

Mój dziadek, ~~zakup~~wszy związek małżeński, pochodzący z Mierzyna, szukał dla swej nowej rodziny "jakiegoś" lokum, bo jego żona również otrzymała pokaźny posag, można więc było snuć marzenia - dziadek bowiem chciał mieć młyn wodny na rzece Luciąży i prowadzić hodowlę karpia królewskiego w stawach. Dziadek był dyplomowanym organistą⁴ w kościele parafialnym w Bęczkowicach i mieszkał

Dlatego, kiedy 28 marca 1920 r. urodziła mu się córka Genowefa, poprosił Franciszka, aby zgodził się zostać ojcem chrzestnym jego dziecka. Z pewnością takie kontakty sprzyjały dziadkowi, aby nawiązywać bliższe stosunki i niewątpliwie dzięki rekomendacji Franciszka pomogły tym bardziej przy realizacji kupna części dóbr Stefanii i Jerzego Skarbka za kwotę 1 miliona marek, o czym świadczy Akt notarialny z 1921 r., znajdujący się w Archiwum Państwowym w Piotrkowie Trybunalskim.⁵

Swoje marzenia mój dziadek z powodzeniem zrealizował i "na życzenie" hrabiego zmienił nurt wody w rzece Luciąży,

bowiem jej ścieżenie zalewałoby tereny należące do Skarbka. Dziedziczką osady Nowy Młyn została - jako jedyna spadkobierczyni - moja mama i jej mąż Wacław Nalepa z Dobreniczek. Po 1977 r. właścicielką jednohektarowej działki, wchodzącej w skład 40 mórg osady Nowy Młyn, jest pisząca te słowa.

W związku z powyższymi koneksjami od najmłodszych lat niejako czuję się zobowiązana do podjęcia tematu biografii Krystyny Skarbek, która od 1912 r. jako czteroletnia dziewczynka mieszkała w trzepnickim dworze do 1926 r., czyli do momentu ostatecznej sprzedaży dóbr Trzepnica-Bęczkowice-Jelica. Można więc słusznie stwierdzić, że okres dzieciństwa do pierwszej młodości, czyli przez około 14 lat, Krystyna mieszkała w Trzepnicy wśród wspaniałej przyrody, zwierząt hodowlanych we dworze, a tzw. osada Nowy Młyn, nadawała się najbardziej na przejażdżki dla koni wyścigowych, biorących udział w zawodach hippicznych w Piotrkowie Trybunalskim i w Warszawie, ponieważ hrabia Skarbek prowadził stadninę koni wyścigowych. Skarbkowie uczynili swój dom otwartym, pełnym służby, a w stajniach i oborach było dużo różnego rodzaju zwierząt hodowlanych. Ojciec przygotowywał córkę jako

swoją następczynię do prowadzenia biznesu związanego ze stadniną koni rasowych. Istniał nawet spór wychowawczy, dotyczący edukacji dorastającej Krystyny: matka uważała, że córka przebywała za ~~dużo~~ wśród zwierząt, zwłaszcza koni i psów oraz między prostymi robotnikami. Ojciec był zachwycony, kiedy pieszczotliwie nazywana Krysia jako Vesper w wieku 6-7 lat potrafiła ujeżdżać młode konie i poskramiać najbardziej dzikie. Przychodzi mi w tym momencie porównanie odważnej Krystyny do Aleksandra Wielkiego, który poskromił zakupionego przez ojca Filipa konia, bojącego się własnego cienia, nazwanego później Bukefalosem (Bucefale m).

Podstawową edukację otrzymała Krystyna w domu rodzinnym w Trzepnicy, w którym przebywały guwernantki. Matka nie zaniebyszała nauki języka francuskiego, który bardzo się przydał przyszłej agentce pod pseudonimem Pauline Armand od 1944 r. w działalności wywiadowczej w Vercors, gdzie wyróżniła się niezwykłym męstwem jako pierwsza kobieta zrzucona do Francji z Algieru. Być może Krystyna chodziła również do Szkoły Powszechnej w Trzepnicy powstałej w 1916 r. (dwa lata wcześniej przed odzyskaniem niepodległości przez Polskę). Jerzy Skarbek był współzałożycielem tej Szkoły, jako członek Rady Gminnej w Łękach Szlacheckich. Potem Krystynę umieszczono w szkole klasztornej w Jazłowcu (dzis. Ukraina), następnie w w Sacre Coeur we Lwowie. Kiedy miała 18 lat, czyli w 1926 r. zakończyła naukę w szkole i nigdy później nie myślała już o żadnej edukacji. Nie ukończyła średniej.

Kryzys ekonomiczny po I wojnie światowej pozbawił dochodów majątek w Trzepnicy, a także w 1926 r. upadł bank Gólfederów. Hrabiostwo Jerzy i Stefania Skarbkowie zostali zmuszeni wtedy

do sprzedaży majątku Trzepnica-Bęczkowice -Jelica. Konieczność opuszczenia Trzepnicy była dla Krystyny pierwszym najbardziej gorzkim doświadczeniem wygnania.

Dla upamiętnienia pobytu Krystyny Skarbek Giżyckiej w Trzepnicy pragnę przedstawić - w oparciu o literaturę- informacje mniej lub bardziej wiarygodne, dotyczące relacji naszej bohaterki z jej ukochanym miejscem zamieszkania. W biografii Marii Nurowskiej pt. Miłośnica^h (Warszawa 2001) czytamy między innymi:

"Trzepnica, 1 maja 1920 r.
Dziś są moje urodzinki!, Jedenaste, już niestety.
"Starzejesz mi się, moja Krysia-siusiu"-mówi tatek i śmieje się. To od niego dostałam ten piękny zeszyt oprawny w skórę. Tatek mówi:
"Pisz o wszystkim, opisuj nas dla potomnych, niech Trzepnica ma swojego kronikarza. Bo Trzepnica jest wieczna. Nas nie stanie, a ona nadal będzie trwać w otoczeniu prastarych dębów". (s.36-37).
Sacre Coeur, 2 grudnia 1921 r.
W tamtym czasie wszystkie myśli Krystyny kierowały się ku Trzepnicy ...
Trzepnica, 25 czerwca 1922 r.
W domu! W domu! Aż mi trudno uwierzyć, że jestem w domu! Że są wakacje! Kiedy zobaczyłam na stacji nasze konie, to się wydawało, że wyfrunęłam z pociągu i płynę w powietrzu.... Cokolwiek by się stało, to ja jestem z tego miejsca". (s.45).
"Wieczorem rozmawialiśmy na werandzie. Ojciec pytał mnie, co zamierzam dalej. Odrzekłam mu, że chcę zostać tutaj, że będę walczyła o Trzepnicę ze wszystkich sił. Będę hodowała konie, stworzę stajnię zarodową... Teraz najważniejsza sprawa to uratować majątek. Tatek znowu zamilkł, a potem usłyszała: "Trzepnicy nic już nie uratuje"... Dla mnie tutaj się zaczynał i kończył cały świat"... (s.51-52).
"Krystyna kochała niebezpieczeństwo, rywalizację, ryzyko, kochała też zwierzęta i wiele miejsc na ziemi... a szczególnie jedno o nazwie Trzepnica"... (s.158).
"Pożegnanie z tym miejscem, opisała w dziennikach. To było wtedy, kiedy przekradła się do Polski po matkę... Zanim opuściła swoją ojczyznę na zawsze, postanowiła pojechać pod Piotrków... chociaż kiedy na posterunku każdym policji wisiał plakat z jej podobizną, była to wielka lekkomyślność... Noc spędzona w dawnym moim pokoju... To było jak katharsis. Dzięki dwójgu obcym ludziom mogłam dalej żyć... Noc w

w Trzepnicy była dla Krystyny fizycznym
oczyszczeniem".(s.158-159).

Maria Nurowska, autorka fabularyzowanej biografii, pozostawiła Krystynie SkARBK Giżyckiej jej tożsamość, ale wprowadzona forma literacka dzienników jest pomysłem autorskim, bo nie znaleziono do tej pory wspomnień pisanych przez Krystynę. Ale dzięki takiej formie literackiej w powyższej powieści znajdujemy wiele wiarygodnych informacji i opisów dotyczących Trzepnicy. Według recenzji: "Maria Nurowska po mistrzowsku wykorzystuje prawdę, by tworzyć fikcję i vice versa. Opiera się na bogatej dokumentacji, ale naprawdę imponuje i zadziwia mocą swojej wyobraźni," (Alexie Lorca, "Revue des presse"). "Powieść poświęcona życiu Krystyny jest naprawdę godna uwagi." (Daniele Mazingarbe, "Madame Figaro".)

Społeczność Trzepnicy życzliwie wspomina rodzinę Jerzego i Stefanię Skarbków. Mieszkańcy uczcili pamięć Krystyny Skarbek okolicznościową tablicą, umieszczoną na budynku byłej Szkoły Podstawowej (do 2015 r.), czyli w dworku, w którym mieszkała nasza bohaterka:

Pamięci

Krystyny Skarbek urodzonej 01.05.1908 r.
w Warszawie

zamordowanej 15.06.1952 r. i pochowanej
w Londynie.

W latach 1912 - 1926 mieszkała w Trzepnicy,
ochrzczona w Bęczkowicach.

Podczas II wojny światowej była agentem oraz
kurierem polskiego i angielskiego wywiadu.

Brała udział w brawurowych akcjach, przyczyniając się
do ocalenia wielu osób.

Trzepnica, 22.10.2011 r.

Stowarzyszenie Wsi Trzepnica,
Młodziowice, rodzice
i nauczyciele SP Trzepnica

Jako mieszkanka wsi Trzepnica czuję się zobowiązana do podkreślenia, że Krystyna Skarbek Giżycka poprzez swoją patriotyczną działalność w wywiadzie brytyjskim na rzecz Polski i całej okupowanej Europy przez hitlerowskie Niemcy przyczyniła się do rozślawienia imienia naszej "Małej Ojczyzny w świecie, zwłaszcza europejskim. Biografowie podkreślają, że Krystyna zawsze wracała pamięcią do swych dziecięco-młodzieńczych wspomnień z pobytu w Trzepnicy w latach 1912 - 1926. Trzepnicki dom rodzinny, zawsze pełen służby i różnych gości stanowił dla niej szczęśliwą przystań dzieciństwa i wczesnej młodości. Krystyna uważała, że po sprzedaży majątku Trzepnica-Bęczkowice - Jelica i opuszczeniu dworu życie stało się dla niej jakby wygnaniem. Opuszczenie Trzepnicy było dla niej dużym wstrząsem psychicznym. Współczesnym mieszkańcom Trzepnicy pragnę przypomnieć postać tej niezwyklej i dzielnej kobiety, która bardzo życzliwie przez całe życie wspominała swój pobyt w Trzepnicy. Dla piszącej te słowa Krystyna Skarbek Giżycka stała się jeszcze bliższą osobą, bo przez fakt zakupu osady Nowy Młyn przez dziadka "chodziłam jakby jej śladami", wspominając niejednokrotnie jej pobyt w Trzepnicy.

Reasumując, pragnę podkreślić, że ten artykuł jest jakby "zaczynem" przygotowywanej publikacji biograficznej, poświęconej trzepnickiemu epizodowi życia Krystyny Skarbek Giżyckiej na tle jej bogatej działalności patriotycznej w latach 1940-1945.

Przypisy

1. Ten artykuł ofiarowuję moim wnuczkom: Julii (15 lat) i Zoi (5 lat) na pamiątkę wspólnego pobytu w Wetlinie w Bieszczadach w dniach od 1 do 12 sierpnia 2018 r., bo wtedy powstało „hoc opusculum meum.”
2. Krystyna Skarbek Giżycka już w grudniu 1939 r. znalazła się wraz z mężem Jerzym na terenie Anglii. Była zdecydowana walczyć o oswobodzenie Polski. Kiedy brytyjski premier Winston Churchill zorientował się, że Anglia była bezpośrednio zagrożona przez Niemców, w nocy z 16 na 17 lipca 1940 r. wydał rozkaz podpalenia Europy w słowach: „a teraz podpalcie Europę”, czyli przeszkadzajcie wrogowi w okupowanej Europie, tworząc organizację Kierownictwa Operacji Specjalnych-Special Operation Executive (SOE) w Londynie, której celem były: wywiad, dywersja i sabotaż na tyłach wroga. Był to sygnał do dywersyjnej wojny połączony z sabotażem i aktami partyzanckimi. Pewien dziennikarz umożliwił Krystynie kontakt z ministerstwem spraw zagranicznych, które następnie skierowało ją do SOE. Dano jej zadanie na Węgrzech, gdzie miała wspierać polski ruch oporu, chociaż była kobietą i nie przeszła wtedy szkolenia dla agentów. Dopiero pod koniec 1943 r. wraz z Andrzejem Kowerskim zostali wysłani do Anglii, żeby po raz pierwszy przejść szkolenie dla agentów.
3. Małżeństwo Stefani Goldfeder i Jerzego hrabiego Skarbka, zawarte w dniu 2 grudnia 1899 r. w Warszawie w parafii Wszystkich Świętych, nie było dobrze przyjęte w rodzinie Skarbków, bowiem złośliwi przedstawiciele tego rodu ciągle wyśmiewali się, że w żylach żony Jerzego płynie żydowska krew i wprowadzali w ten sposób ostracyzm społeczny. Podczas ślubu w kościele katolickim Stefania się ochrzciła.

4. Por. Świade¹ctwo Komisji Diecezjalnej we Włocławku z dnia
30 listopada 1925 r. /(Archiwum domowe).
5. Akt notarialny zakupu osady Nowy Młyn przez mego dziadka Stanisława Olczyka stanowi Aneks II porzygotowywanej publikacji.

Wybrana bibliografia

- Gondek L., Na tropach tajemnic III Rzeszy, Warszawa 1987, MON, s.157-183: Na wojennych szlakach Krystyny Skarbek Giżyckiej.
- Larecki J., Krystyna Skarbek. Agentka o wielu twarzach, Warszawa 2008.
- Masson M., Krystyna. Ulubiona agentka Churchilla, przeł. W.M. Próchniewicz, Warszawa 2007.
- Mołenda J., Krystyna Skarbek-królowa podziemia czy zdrajczyni?, Warszawa 2013, Bellona.
- Nurowska M., Miłośnica, Warszawa 2001, wyd. II Warszawa 2005.
- Stafford D., Wielka Brytania i ruch oporu w Europie (1940-1945). Zarys dziejów Kierownictwa Operacji Specjalnych (SOE) oraz wybór dokumentów, przeł. Z. Sroczyńska, Warszawa 1984.
- Stafford D., Winston Churchill i tajne służby, przeł. B. Sławomirska, Kraków 2000, Wyd. Literackie.
- Artykuły: Szczerba J. Tajemnice kobiety szpiega, "Gazeta Wyborcza" 2006, 27 października s.12.
- Baliszewski D., Bransoletka Zofii, "Wprost" 2004, nr 52.
- Lenczewski T., Mariaże herbów i kont, "Rzeczpospolita" 2008, 20 lipca.

PAMIĘCI
KRYSTYNY SKARBEK

urodzonej 01.05.1908r. w Warszawie,
zamordowanej 15.06.1952r. i pochowanej w Londynie.

W latach 1912-1926 mieszkała w Trzepnicy,
ochrzczona w Bęczkowicach.

Podczas II wojny światowej była agentem
oraz kurierem polskiego i angielskiego wywiadu.

Brała udział w brawurowych akcjach,
przyczyniając się do ocalenia wielu osób.

Trzepnica 22.10.2011r.

STOWARZYSZENIE WSI TRZEPNICA
UCZNIOWIE, RODZICE I NAUCZYCIELE
SP TRZEPNICA

dr Wanda Nalepa Amarantidou

Tematyka barska w twórczości romantyków polskich

z okazji 250 rocznicy zawiązania konfederacji barskiej

w Barze na Podolu (29.02.1768) **

Z okazji jubileuszu 950 rocznicy powstania Rozpry, zainteresowałam się jej lokalną historią i wydobyłam z otchłani przeszłości „ex tenebris ad lumina” postać sławnego Józefa Hermana Zaremby¹, żyjącego w latach 1731-1774, Generała-Majora Wojsk Koronnych, Generała-Adiutanta króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, konfederata barskiego, Marszałka Koronnego i Posła sieradzkiego na Sejm rozbiorowy 1773-1775.

Józef Zaremba, który mieszkał w Rozpry ponad 30 lat był jednym z najbardziej uzdolnionych dowódców wojsk Konfederacji barskiej w Wielkopolsce. Za całą służbę Polsce został wybrany Generałem Wielkopolskim Konfederacji barskiej (1798-1772).

Kiedy dnia 8 czerwca 2017r Sejm Polski rzeczywiście ogłosił rok 2018 Rokiem Konfederacji barskiej z okazji 250 rocznicy jej zawiązania w Barze na Podolu dnia 29 lutego 1768r.², postanowiłam uczcić ten jubileusz niniejszą pracą poświęconą tematyce barskiej w literaturze romantycznej, zwłaszcza w twórczości Juliusza Słowackiego i Adama Mickiewicza.

Konfederacja barska³ była zbrojnym związkiem utworzonym przez szlachtę polską, pod hasłami: obrony, wiary i wolności Rzeczypospolitej. Jej celem było zniesienie ustaw, narzucanych przez Rosję, które dawały równouprawnienie innowiercom. Walki trwały do 29 listopada 1772r. Już w opinii współcześnie żyjących pojawiły się różne sądy na temat konfederacji barskiej: jako kolejne ogniwo w łańcuchu anarchicznych i antykrólewskich rozkoszy szlacheckich do największych pochwał, że było to pierwsze powstanie narodowe. Wydaje się, iż słuszne stanowisko w tej kwestii zajął A. Zacharski w następujących słowach: Nieporozumieniem jest upatrywać w konfederacji tylko bojowników o wolność kraju lub przeciwnie, widzieć w nich tylko obrońców nietolerancji religijnej i anarchii Saskiej. Bar stanowił zjawisko skomplikowane.⁴

Wł. Konopczyński,⁵ wytrwały i zasłużony badacz dziejów konfederacji barskiej, zajął podobne stanowisko. Poświęcił 25 lat na badanie tej problematyki. Konfederacja barska zasługuje więc na naszą uwagę jako jedno z najbardziej istotnych wydarzeń w dziejach świadomości narodowej, zwłaszcza w okresie zaborów.

Wielkim chwalcą konfederacji barskiej był francuski filozof Jan Jakub Rousseau (1712-1778), który podziwiał patriotyzm i bohaterstwo walczących za wolność i ojczyznę konfederatów:

Jest rzeczą pewną, że konfederacja barska uratowała konającą ojczyznę.

Trzeba wyrycić tę epokę świętymi głosami we wszystkich polskich sercach.

Chciałbym, by na jej pamiątkę wzniesiono pomnik, by na nim umieszczono nazwiska wszystkich konfederatów...⁶

Wydaje mi się, że należy przyjąć umiarkowane twierdzenie, iż konfederację barską można uznać za początek walki narodu polskiego o wolność i jakby wzór dla późniejszych zrywów w

kolejności chronologicznej: konfederacja barska, powstanie kościuszkowskie i powstanie listopadowe. Trzeba również podkreślić, że jej ocena w dalszym ciągu wywołuje spory wśród badaczy tych wydarzeń.

Literatura romantyczna stworzyła wyidealizowany obraz konfederacji barskiej⁷. Poeci tej epoki odkryli i spopularyzowali poezję barską, którą się zachwycali. Wśród nich był Juliusz Słowacki, w którego twórczości występują tematy barskie.

Przystępując do pisania poematu dygresyjnego pt. „Beniowski” poeta miał w swej świadomości obraz przebiegu wydarzeń historycznych i losów samego bohatera, węgierskiego szlachcica, którego uczynił szlachcicem polskim. Słowacki nie zamierzał rekonstruować wydarzeń związanych z konfederacją barską, ani też realnych epizodów biografii bohatera. Opisał tylko atak konfederatów na zamek starosty Dzieduszyckiego w pieśni II, a w pieśni III ukazał Beniowskiego, oglądającego z daleka walki z oblężenia i zdobycia Baru w dniu 20 czerwca 1768r. Słowacki ukazał w poemacie dzielność szlachty oraz zgubną prywatę magnatów. Wprowadzając ducha historii dawnej Polski poeta romantyczny stworzył jakby legendę pierwszego z polskich powstań narodowych.

Drugim utworem Słowackiego, zawierającym tematykę barską, jest dramat „Książd Marek” napisany w 1843r. Rozpoczyna się „Pieśnią Konfederatów Barskich”⁸. Akcję dramatu oparł poeta również na epizodzie upadku Baru dnia 20 czerwca 1768r. Postacią tytułową jest autentyczny książd karmelita Marek Jandołowicz, którego poeta podnosi do rangi symbolu, zniekształcając prawdę historyczną, że on zginął podczas konfederacji. Marek to prorok, Boży rycerz, realizujący wolę Opatrzności, a więc duchowy przywódca konfederatów barskich. Słowacki w dramacie „Książd Marek” tworzy również legendę konfederacji barskiej jako pierwszego narodowego powstania.

Kolejnym dramatem historycznym Słowackiego był „Sen srebrny Salomei” ukończony w 1843r., a wydany w styczniu 1844r. Jego tematyka oparta jest na rzeczywistym fakcie stłumienia Koliszczyzny przez wojska rosyjskie w 1769r. Koliszczyzna⁹ to wielkie powstanie chłopskie i kozackie, które wybuchło na Ukrainie w czerwcu i lipcu 1768r. podczas konfederacji barskiej. Największe rozmiary przyjęła okrutna rzeź szlachty w Humaniu na Podolu. Liczbę ofiar koliszczyzny szacuje się od 100 do 200 tysięcy zamordowanych. Koliszczyzna jest tłem poematu „Sen srebrny Salomei”.

Ostatnim z tematyki barskiej utworem Słowackiego jest niedokończony dramat pt. „Horsztyński”, napisany w pięciu aktach prozą w Szwajcarii w 1835r. Głównym bohaterem jest Ksawery Horsztyński, konfederat barski, starzec oślepiony przez Rosjan, który chce zapobiec ujawnieniu zdrady Szymona Kossakowskiego, hetmana litewskiego. W rewanżu hetman ujawnił romans Salomei, młodej żony Horsztyńskiego z jego synem Szczęsnym i tym doprowadził starca do czynu samobójczego poprzez wypicie trucizny.

Drugim romantycznym poetą, któremu były bliskie wątki barskie, był Adam Mickiewicz. „Konfederaci barscy” („Les confederes de Bar”) to dramat francuski w 5 aktach napisany przez niego w 1836r. prozą z przeznaczeniem na scenę paryską. Zachowane akty I i II pośmiertnie wydał syn poety Władysław Mickiewicz w języku francuskim. Na język polski przetłumaczył Tomasz Olizarowski w 1888r.

Mickiewicz uważał, że Polacy i Francuzi powinni się potączyć we wspólnej walce przeciwko Rosjanom, bo pierwsi posiadają odpowiedniego ducha, a drudzy siłę społeczną i rewolucyjną. Dlatego w dramacie występuje wątek konfederacji barskiej i francuskiego wojska. Sztuka

przedstawia epizod z 1772r.: zdobycie Wawelu przez oddział konfederatów dowodzonych przez francuskiego pułkownika Claudéa Gabriela de Choisy. Według Mickiewicza w Polsce nie rodzą się zwycięzcy, ale prorocy, którzy mają zagrzewać w ludzkich sercach wiarę oraz ducha narodowego. Dlatego też wybrał Mickiewicz, podobnie jak Słowacki, jako proroka księdza Marka (Marek Jandołowicz) za symbol konfederacji barskiej i jej duchowego przywódcę¹⁰.

Reasumując, należy podkreślić, że konfederacja barska ukształtowała polską świadomość narodową końca XVIII wieku. Ostatnim akordem polskiej poezji barokowej i ostatnim akordem poezji sarmackiej są pieśni konfederacji barskiej, z których dwie zachowane pragnę zacytować na zakończenie „opusculum meum”.

„Marsz Konfederatów Barskich”¹¹

Marsz, marsz, me serce, pobudkę biją,
Strzelaj modlitwy, a chwal Maryją,
Bo u Maryi jesteś w komendzie,
Nad nią mocniejszej świat mieć nie będzie.

Feldgradron biją,¹² stawaj do tropu,¹³
Żadnemu panu nie da urlopu:
Marsz urlop do życia, nie wiesz jak długo,
Bądźże tej pannie na wieki sługą.

Stań do parolu,¹⁴ odbierz go śmiało,
Aby na wieki w twym sercu trwało:
Parol jest Jezus, hasło Maryja;
Niech Im twe serce na wieki sprzyja.

Wierz w artykuły mocna w twej mierze,
Byś powinności pilnował szczerze:
Jak zdradzisz Panią będziesz w areszcie,
Wspomnij o życia swojego reszcie.

Dezerterować od Niej nie mogę,
Bo mi uczyni w mem sercu trwogę,
Pamiętaj na to, żeś w regimencie.

Już capstrzyk¹⁵ biją, zamkną fortecę,
Idź do kwatery wojska, człowiecze:
Tam ci należy, tam idź, gdzie każą,
Bo jak nie pójdiesz rangi wymażą.

A przy ostatnim życia momencie,
Wybrańcem panny bądź w regimencie:
I żebyś poszedł z abszejtem¹⁶ swoim,

Z błogostawieństwem Maryi twojem.

Utwór powstał najprawdopodobniej w 1768r. Autor słów i muzyki jest anonimowy. Utwór jest jedną z zachowanych pieśni konfederatów barskich. Znany jest także pod tytułem: „Pieśń żołnierska o Najświętszej Maryi Pannie”.

Drugą autentyczną pieśnią powstałą również w 1768r., śpiewaną przez konfederatów to „Pieśń konfederacji barskiej”. Autorem słów był Stefan Witwicki, polski poeta romantyczny, żyjący w latach 1801-1847. Utwór ten jest znany także pod innymi tytułami: „Odważny Polak na marsowym polu”, „Pieśń konfederacka”, „Stawam na placu”. Utwór ten często jest mylony z „Pieśnią Konfederatów Barskich”¹⁷, powstałą wiele lat po upadku Konfederacji, która pochodzi z dramatu „Ksiądz Marek” J. Słowackiego, napisanego jak wiadomo, blisko 70 lat po tych wydarzeniach.

„Pieśń Konfederacji Barskiej”¹⁸

Stawam na placu z Boga ordynansu,¹⁹
Rangę porzucam dla nieba wakansu.²⁰
Dla wolności ginę-
Wiary swej nie minę,²¹
Ten jest mój hazard. (2x)²²

Krzyż mi jest tarczą, a zbawienie łupem,
W marszu nie zostaję, choć i padnę trupem.
Nie zważam, bo w boju-
Dla duszy pokoju
Szukam w Ojczyźnie. (2x)

Krew z ran wylana dla mego zbawienia
Utwierdza żądzę, ukaja pragnienia.
Jako katolika-
Wskroś serce przenika
Prawego w wierze. (2x)

Śmierć zbawcy stoi za pobudki hasło,
Aby wzniecenie złych skłonności zgąsło.
Wolności przywary-
Gwałty świętej wiary
Zniesione były. (2x)

Wyroku Twego, wiem, że nie zapłacę,
Niech choć przed czasem życie moje tracę.
Aby nie w upadku-
Tylko w swoim statku

Wiary słynęła. (2x)

Nie obawiam się przeciwników zdrady,
Wiem, że mi dodasz swej zbawiennej rady.
W wymysłach obrotu-
Do praw swych powrotu,
Jak rekrutowi. (2x)

Matka łaskawa, tuszę, że się stawia,
Dzielnością swoich rąk pobłogosławi.
A że gdy przybraną –
Będę miał wygraną
Wiary obrońca. (2x)

Boć nie nowina Maryi puklerzem
Zastawiać Polskę, wojować z rycerzem.
Przybywa w osobie –
Sukurs dawać Tobie,
Miła Ojczyzno. (2x)

W polskich patronach niepłonne nadzieje,
Zelantów serce niechaj siłę nie chwieje.
Gdy ci przy swej pieczy –
Miecze do odsieczu
Dadzą Polakom. (2x)

Niech nas nie ślepią światowe ponęty,
Dla Boga brońmy wiary jego świętej.
A za naszą pracą –
Będzie wszystkim płacą
Żyć z Bogiem w niebie. (2x)

Przypisy

** Artykuł niniejszy dedykuję Cieniom mojego Jedyne go Brata z okazji pierwszej rocznicy jego śmierci (07.04.2017).

„człowiek żyje tak długo, aż nie zginie po nim pamięć”.

1. Podstawowa literatura na temat życia i działalności Józefa Zaremby: J. Kozłowska - Studnicka, Archiwum Zarembów w zbiorze rękopisów Kórnickich, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” z.5, 1855, s.205-226. Wielkopolski Słownik Biograficzny, pod red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa, Poznań 1981, s. 863-864. PWN. Por. W. Nalepa Amarantidou, Historia generała i marszałka Koronnego Józefa Zaremby znad Łuciąży, „Ziemia Piotrkowska”, 14.04.2016, s.6 (www.ziemiapiotrkowska.pl) nr15 (539)rok XI. Zob. także: W. Nalepa Amarantidou, Józef Zaremba (1731-1774) życie prywatne i działalność wojskowa, /w:/ Zeszyt Naukowy LOGOS nr 7 (2017), Towarzystwo Naukowe LOGOS, Piotrków Trybunalski s.6-20. W literaturze przedmiotu brak monograficznego opracowania poświęconego tylko Józefowi Zarembie, a jako jeden z trzech największych przywódców konfederacji barskiej, zasługuje na godną biografię w formie osobnej publikacji. Autorka tego artykułu podjęła ten trud badawczy i przygotowała książkę w całości jemu poświęconą na tle dziejów Rozpry pt.: „O Józefie Zarembie i jego tragicznej śmierci w Rozpry z okazji 250 rocznicy zawiązania konfederacji barskiej na Podolu (29.02.1768)”
2. Por. Aneks I: Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 czerwca 2017r w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Konfederacji Barskiej.
3. Z obfitej literatury na ten temat zob. Wł. Konopczyński, Konfederacja barska, t.1 i 2, Warszawa 1936-1938. W. Szczygielski „Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768-1770” Warszawa 1970, J. Michalski „Schyłek konfederacji barskiej”, Wrocław 1970. Por. także M. Mielczarek „Konfederacja barska w sztuce (dzieje. Pl/artykuły-historyczne/konfederacja-barska-w-sztuce).
4. A. Zacharski „Stanisław August polityk”, Warszawa 1959, s.86.
5. Wł. Konopczyński „Krwawe dni nad górną Wartą. Konfederacja sieradzka, łęczycka i wieluńska w latach 1768-1772”, „Rocznik Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego 1929-1930”, Łódź 1930, s.1-56 Por. także przypis 3.
6. J. J. Rousseau, Uwagi nad rządem Polski, Kraków 1924, s.11-12. (w wersji oryginalnej: J. J. Rousseau, Considerations sur le gouvernement de Pologne et la reforme projetee, rękopis z lat 1770-1772). Por. też J. Michalski, Rousseau sarmacki republikanizm, PAN Instytut Historii, Warszawa 1977, s. 31, PWN.
7. Por. M. Janion, M. Żmigrodzka, Tradycja barska w dobie romantyzmu /w:/ Przemiany tradycji barskiej, red. Z. Stefanowska, Kraków 1972, s. 126.
8. Por. Aneks II tego artykułu.
9. W, Serczyk, Koliszczyzna, Kraków 1968, s.7-13, 80-83.
10. B. Bunikowski, „Konfederaci barscy” A. Mickiewicz (Bartosz-bunikowski.pl).

11. Cyt. według: Wielka Księga Patrioty. Wydanie specjalne z okazji 1050-lecia Chrztu Polski. Najpiękniejsze polskie pieśni patriotyczne (praca zbiorowa), Wydawnictwo Świętego Apostoła Częstochowa 2016, s.64-65 (wraz z objaśnieniem).
12. Feldgradron biją – uderza ja na alarm.
13. Do tropu – na zbiórkę.
14. Patrol –w wojsku rozpoznawcze, tajne hasło.
15. Capstrzyk (w wojsku) ustalony sygnał wykonywany na trąbce oznajmiający koniec zajęć dziennych i wzywający do spoczynku lub apelu wieczornego.
16. Abszejt – dymisja, pismo odpowiadające ze służby wojskowej w czasach saskich.
17. Por. Aneks II tego artykułu.
18. Cyt. Według: Wielka księga Patrioty, op. cit. s. 94-95 (wraz z objaśnieniami).
19. Ordynans – rozkaz.
20. Wakans – nieobsadzony urząd, obietnica jego otrzymania.
21. Nie minę – nie opuszczę, nie odstąpię od niej.
22. Ten jest mój hazard – na to się ośmielam.

ANEKS I

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 czerwca 2017r. w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Konfederacji Barskiej

W 2018r. przypada 250 rocznica zawiązania Konfederacji Barskiej (1768-1772) – zbrojnego związku szlachty polskiej utworzonego w Barze na Podolu 29 lutego 1768r. w obronie wiary katolickiej i niepodległości Rzeczypospolitej, pierwszego wielkiego polskiego powstania narodowego.

Celem Konfederacji było zniesienie narzuconego przez Rosję traktatu, mocą którego Rzeczpospolita stawała się protektorem rosyjskim oraz ustaw uchwalonych przez sterroryzowany przez rosyjskie wojska sejm, dających równouprawnienie innowiercom. Akt Konfederacji głosił wszem, wobec i każdemu z osobna, że rady, dygnitarze, szlachta i obywatele, gromadzi się na ratunek pohańbionej Ojczyzny, wiary, wolności praw oraz swobód narodowych.

Konfederacja Barska trwała najdłużej ze wszystkich powstań i objęła największy obszar Rzeczypospolitej. W walkach po stronie konfederatów wzięło udział ponad 100 tys. ludzi. Stoczono kilkadziesiąt bitew i potyczek. Po upadku Konfederacji Barskiej część jej przywódców pozostała na emigracji, kilkanaście tysięcy jeńców zesłano na Sybir, znaczną liczbę konfederatów wcielono do armii carskiej, a propaganda państw ościennych starała się wykorzystać ten zryw jako jeden z pretekstów do I rozbioru Polski.

Konfederacja Barska wraz z Konstytucją 3 Maja i Powstaniem Kościuszkowskim wpisały się w zbiorową pamięć Polaków jako przykłady walki o wolność, która zwłaszcza w okresie zaborów miała ogromne znaczenie dla przetrwania Narodu i do której najczęściej odwoływano się w XIX wieku. Za sprawą twórczości wieszczów romantycznych – Adama

Mickiewicza, Juliusza Słowackiego czy Zygmunta Krasińskiego – konfederatów ukazywano jako męczenników za wiarę, wolność i Ojczyznę. Dzięki temu Konfederacja Barska stała się jednym z przełomowych momentów w dziejach świadomości narodowej i bez trudu można w niej odnaleźć charakterystyczne cechy wszystkich późniejszych polskich zrywów do czasów współczesnych.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanawia rok 2018 Rokiem Konfederacji Barskiej. Wyraża także przekonanie, że rocznicowe obchody przyczynią się do przywrócenia temu pierwszemu polskiemu powstaniu narodowemu w obronie wiary i wolności, wyrugowanemu ze zbiorowej pamięci przez komunistyczną historiografię, należnego mu miejsca w dziejach naszego Narodu.

Marszałek Sejmu

/-/ Marek Kuchciński

(orka.sejm.gov.pl/proc8.nsf/uchwaly/1513_u.htm)

ANEKS II

„Pieśń konfederatów barskich”

słowa Juliusza Słowackiego pochodzą z dramatu pt. „Ksiądz Marek”(1843)

1. Nigdy z królami nie będziem w aliansach,
Nigdy przed mocą nie ugniemy szyi,
Bo u Chrystusa my na ordynansach,
Słudzy Maryi !
2. Więc choć się spęka świat i zadrży słońce,
Chociaż się chmury o morza nasrożą,
Choćby na smokach wojska latające,
Nas nie zatrwożą.
3. Bóg naszych ojców i dziś jest nad nami!
Więc nie dopuści upaść żadnej klęsce.
Wszak póki On był z naszymi ojcami,
Byli zwycięzce!
4. Więc nie wpadniemy w żadną wilczą jamę,
Nie uklękniemy przed mocarzy władzą,
Wiedząc, że nawet grobowce nas same
Bogu oddadzą.
5. Ze skowronkami wstaliśmy do pracy
I spać pójdziemy o wieczornej zorzy.
Ale w grobowcach my jeszcze żołądacy

I hufiec Boży.

6. Bo kto zaufał Chrystusowi Panu
I szedł na święte kraju werbowanie.
Ten do profundis z ciemnego kurhanu
Na trąbę wstanie.
7. Bóg jest ucieczką i obroną naszą!
Póki On z nami, całe piekła pękną!
Ani ogniste smoki nas ustraszą
Ani ukłęką.

(religijne.org/galeria/piesn_konfederatow_Barskich_174749_1.pdf)

BIBLIOGRAFIA

- Konopczyński Wł., Konfederacja barska, t 1 i 2, Warszawa 1936-1938.
- Konopczyński Wł., Krwawe dni nad górną Wartą. Konfederacja sieradzka, łęczycka i wieluńska w latach 1768-1772, „Rocznik Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego 1929 – 1930” Łódź 1930, s.1-56.
- Kozłowska – Studnicka J. Archiwum Zarembów w zbiorze rękopisów Kórnickich, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”, z.5, 1855, s. 205-226.
- Kukiel M., Zarys historii wojskowości w Polsce, Poznań 2006.
- Michalski J., Rousseau sarmacki republikanizm, PAN Instytut Historii, Warszawa 1977, PWN.
- Michalski J., Schyłek konfederacji barskiej, Wrocław 1970.
- Mielczarek M., Konfederacja w sztuce (dzieje.pl/artykuly-histeryczne/konfederacja-barska-w-sztuce).
- Nalepa Amarantidou W., Historia generała i marszałka Koronnego Józefa Zaremby znad Łuciąży, „Ziemia Piotrkowska”, 14.04.2016, s.6 (www.ziemiapiotrkowska.pl nr 15 (539)rok XI).
- Nalepa Amarantidou W., Józef Zaremba (1731-1774) życie prywatne i działalność wojskowa, /w:/ Zeszyt Naukowy LOGOS nr 7 (2017), Towarzystwo Naukowe LOGOS, Piotrków Trybunalski, s.6-20.
- Przemiany tradycji barskiej, red. Z. Stefanowska, Kraków 1972.
- Rousseau J. J., Uwagi nad rządem Polski, Kraków 1924. W wersji oryginalnej: Considerations sur le gouvernement de Pologne et la reforme projetée, rękopis z lat 1770-1772.
- Serczyk W. Koliszczyzna, Kraków 1968.
- Szczygielski W., Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768-1770, Warszawa 1970.
- Wielka Księga Patrioty. Wydanie specjalne z okazji 1050 – lecia Chrztu Polski.
- Najpiękniejsze polskie pieśni patriotyczne (praca zbiorowa), Wydawnictwo Świętego Filipa Apostoła, Częstochowa 2016.
- Wielkopolski Słownik Biograficzny, pod red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa, Poznań 1981.
- Zacharski A., Stanisław August polityk, Warszawa 1959.

Internet: Bartoszbunikowski.pl/Konfederaci barscy Adama Mickiewicza
<https://pl.wikipedia.org/wiki/konfederacijabarska>.

Dr Wanda Nalepa Amarantidou

„Ikarija wyspą „młodych starców”¹

Na wstępie pragnę wytłumaczyć moim przyszłym Czytelnikom, dlaczego ten artykuł nosi taki tytuł.

Topika podróży, która zestawiała życie i istnienie jako drogę, a człowieka jako wędrowcę, ma długą tradycję. Podróżowanie bowiem jest jednym z najstarszych i najbardziej powszechnych zamiłowań ludzkich. W starożytności takiego człowieka określano jako „homo viator” lub „homo navigator”, a więc „człowiek podróżnik”. Stąd pochodzi w późniejszych wiekach łacińska maksyma: „navigare necesse est, vivere non est necesse” (Podróżowanie jest koniecznością, życia nie jest koniecznością, czyli samo życie bez podróżowania nie jest niezbędne).

Genezę powyższej maksymy łacińskiej można znaleźć w następujących słowach greckich:

πλάειν ἀνάγκη ἤν οὐκ ἀνάγκη

(płynąć musimy, żyć nie musimy).

Tak miał powiedzieć według Plutarcha² z Cheronei, wódz rzymskich Pompejuszy, kiedy podczas silnej burzy skoczył pierwszy na pokład okrętu, aby takim czynem zachęcić sternika i załogę do odpłynięcia pomimo wielkiego niebezpieczeństwa. Historyk grecki opisał tutaj

¹ Niniejszy artykuł stanowi pierwszą część przygotowanego przeze mnie do druku „Przewodnika nie tylko dla turystów w dwóch częściach pt. „Ikarija wyspą „młodych starców” poświęconego niewiarygodnemu wręcz zjawisku długowieczności mieszkańców tej małej wysepki, należącej do prefektury wyspy Samos na morzu egejskim. Mieszkają tak Grecy najbardziej długowieczni w całej Grecji. Właśnie próba wyjaśnienia zjawiska długowieczności w tym miejscu, a także wskazanie i przybliżenie możliwości pobytu na Ikarii jest głównym

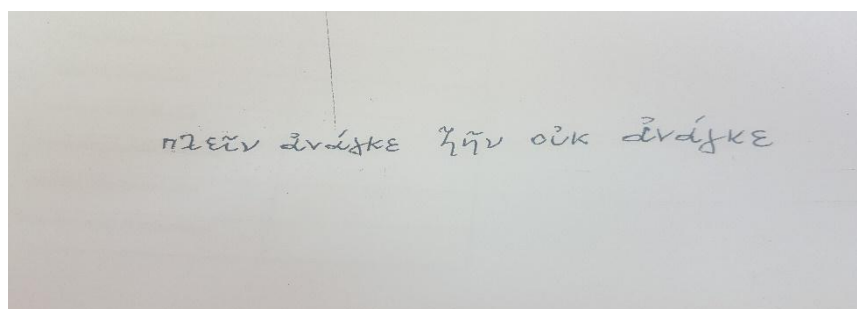
Na wstępie pragnę wytłumaczyć moim przyszłym Czytelnikom, dlaczego ten artykuł nosi taki tytuł.

Topika podróży, która zestawiała życie i istnienie jako drogę, a człowieka jako wędrowcę, ma długą tradycję. Podróżowanie bowiem jest jednym z najstarszych i najbardziej powszechnych zamiłowań ludzkich. W starożytności takiego człowieka określano jako „homo

¹ Niniejszy artykuł stanowi pierwszą część przygotowanego przeze mnie do druku „Przewodnika nie tylko dla turystów w dwóch częściach pt. „Ikarija wyspą „młodych starców” poświęconego niewiarygodnemu wręcz zjawisku długowieczności mieszkańców tej małej wysepki, należącej do prefektury wyspy Samos na morzu egejskim. Mieszkają tak Grecy najbardziej długowieczni w całej Grecji. Właśnie próba wyjaśnienia zjawiska długowieczności w tym miejscu, a także wskazanie i przybliżenie możliwości pobytu na Ikarii jest głównym celem i motywem powstania mej pracy.

viator” lub „homo nawigator”, a więc „człowiek podróżnik”. Stąd pochodzi w późniejszych wiekach łacińska maksyma: „navigare necesse est, vivere non est necesse” (Podróżowanie jest koniecznością, życia nie jest koniecznością, czyli samo życie bez podróżowania nie jest niezbędne).

Genezę powyższej maksymy łacińskiej można znaleźć w następujących słowach greckich:

(płynąć musimy, żyć nie musimy).

Tak miał powiedzieć według Plutarcha² Cheronei, wódz rzymskich Pompejuszy, kiedy podczas silnej burzy skoczył pierwszy na pokład okrętu, aby takim czynem zachęcić sternika i załogę do odpłynięcia pomimo wielkiego niebezpieczeństwa. Historyk grecki opisał tutaj wyprawę Pompejusza w 56 r. p.n.e. na Sycylię, Sardynię i do Afryki w celu zaopatrzenia Rzymu w zboże.

Już podczas pierwszego pobytu na Ikarii wraz z moim mężem Wasylisem – Grekiem Pondyczykiem z Macedonii w Grecji – w okresie od 21 sierpnia do 1 września 2012 roku, przekonałam się, rozmawiając wiele razy ze starszymi ludźmi na ulicach, czy będąc zaproszoną do ich domów, że wszyscy oni byli w wieku blisko pięćdziesięciu lat,

² Plutarch z Cheronei, „Żywot Pompejusza” rozdział 50,25.

a swym wyglądem, sprawnym umysłem i dobrą kondycją fizyczną wyglądali na znacznie dużo młodszych. O długowieczności Ikaryjczyków przekonał mnie również pobyt na cmentarzu w Thermach, gdzie na nagrobkach widniały napisy, informujące o wieku zmarłego człowieka: 98,101,102 lata itp.

Szczegółowe analizy dokumentów potwierdzają nieprzeciętną długość życia mieszkańców Ikarii. Naukowcy badają niejako tzw. fenomen tej wyspy: czyżby ludzie zapominali tutaj o umieraniu?

Nawet prawie nie chorują! Rzadkie są przypadki zachorowań na raka. Choroby serca prawie nie istnieją. Demencja starcza nie atakuje tych długo żyjących. Czyżby mieszkańcy Ikarii odkryli tajemnicę długowieczności? Znają dobrze przepisy na długie i zdrowe życie: jeść skromnie, głównie sezonowe owoce i warzywa, zrezygnować całkowicie z przetworzonych produktów, spać tyle, ile każdy potrzebuje, dużo spacerować, dużo pić napojów przygotowanych z ziół, nie spieszyć się – żyć według ikaryjskiego modelu – chalara (Χαλάρá) spokojnie, opanowanie, powoli. Jest to zgodne z grecko-łacińską zasadą życia: festina lente! – śpiesz się powoli!.

Radość, jaką Ikaryjczycy czerpią z lokalnych świąt i spokojnego życia, wpływa korzystnie na ich stan zdrowia. Pewien lekarz ikaryjski przyczyn długowieczności swych pacjentów doszukuje się właśnie w spokojnym trybie ich życia: późno kładą się spać i późno wstają. Na duże uroczystości i święta (panegirija), wszyscy składają się na chleb i wino a to, co zostaje, oddają biednym mieszkańcom, bowiem tutaj na Ikarii nie myśli się egoistycznie tylko o sobie, ale o wszystkich ludziach. Dlatego sądzę, że tytuł mojego „Przewodnika po Ikarii” jest adekwatny do jego treści i powinien zachęcać, o ile to możliwe, aby przedłużyć swoją młodość również przez odwiedzenie wyspy „młodych starców”.

Wyspa Ikarija to wspaniałe krajobrazy, niepowtarzalna górską przyrodą, bujna roślinność, w którą wkomponował się doskonale mieszkający tutaj przez wieki człowiek. Wydaje się, że na tej wyspie swoje atrakcje może odnaleźć zwykły turysta – krajoznawca, czy też etnograf i historyk zwiedzający zabytki bizantyjsko-średniowieczne, ale także miłośnik górskich wędrówek po prawie dziewiczych lasach.

Wciąż stosunkowo niewielu polskich turystów miało okazję zwiedzić, choćby jej część, czy zdobyć jakąś wiedzę na temat najważniejszych dziejów Ikarii, czy też współczesnych, ponieważ w Polsce brakuje literatury popularno-naukowej, na ten temat. W internecie można prześledzić interesujące zagadnienia poruszane przez Tomasza Kozłowskiego, zachęcającego do wyjazdu na tę uroczą, ale niestety nieznaną w Polsce wyspę³.

Nazwa Ikarii może się Polakom niewątpliwie kojarzyć z mitycznymi dziejami Ikara, syna Dedala, który według tradycji, wzniósłszy się na Krete wraz z ojcem za pomocą skrzydeł sklejonych woskiem z piór ptasich, spadł u wybrzeży wyspy (koło Chrisóstomo tzw. Skała Ikara) do morza zwanego ikaryjskim. W ten sposób Ikar wzbogacił mityczną opowieść o tej wyspie.

Pamiętają o tym i współcześni mieszkańcy Ikarii. W Agijos Kirikos – w stolicy wyspy – w porcie stoi symboliczny pomnik w postaci nowoczesnych skrzydeł, poświęcony temu pierwszemu w świecie lotnikowi – pilotowi.

„Przewodnik” został tak napisany, by ułatwić zaplanowanie podróży, dojazd i sam pobyt na Ikarii, zwłaszcza w części południowej,

³ Internet: autor tomaszkozłowski dn.21.09.2010: Ikaria – garść informacji i ciekawostek. Autor tomaszkozłowski dn. 22.09.2010: Ikaria – roślinność, drogi, trakty. Autor tomaszkozłowski dn. 30.09.2010: Ikaria- zabawy i taniec.

gdzie można od maja do października każdego roku korzystać z usług terapeutycznych w zakładach kąpielowych (część pierwsza). W drugiej części „Przewodnika”, dotyczącego północnej części wyspy, w której odbywa się masowa turystyka wypoczynkowa, gdzie są wspaniałe i rozległe plaże; zostały również uzupełnione aktualne, niezbędne informacje podczas mojego drugiego pobytu na Ikarii w terminie od 16 do 30 czerwca 2017 roku.

W „Przewodniku” stosowane są głównie greckie i polskie nazwy własne, ale w przypadku nazwy samej wyspy Ikąpιά wprowadza się grecki zapis fonetyczny w języku polskim Ikarija dla lepszej komunikacji językowej w kontaktach z Ikaryjczykami (Ikariotes lub Kariotes) po przyjeździe do wybranego miejsca. W ogóle najczęściej problemów pod względem nazewniczym następują nazwy geograficzne greckie, które cytuję się w „Przewodniku” w formie fonetycznej, czyli zgodnie z wymową Greków, podając jednocześnie w nazwie zapis oryginalny. Tylko nazwiska postaci historycznych, których polska wymowa nie może budzić żadnych wątpliwości, występują właśnie w języku polskim. Większość jednak nazw pozostanie w oryginalnym brzmieniu greckim.

Ikarija wyspą na wodach termalnych – historia leczniczej hydroterapii greckiej

Historia leczniczych źródeł zaczyna się od czasów starożytnej Grecji. Pierwszym źródłem, opisującym właściwości terapeutyczne wód termalnych na Ikarii, był historyk Herodot (484-410 p.n.e.).

Następnym był Hippokrates z wyspy Kos (460-375p.n.e.) uważany za twórcę sztuki lekarskiej i ojca hydroterapii. W późniejszych epokach w Grecji, Rzymie i Bizancjum wielu było lekarzy, którzy zajmowali się hydroterapią i leczniczymi zabiegami kąpielowymi.

W ciągu ostatnich dwustu lat lecznicza hydroterapia rozwinęła się w wielu krajach Europy, np. w Niemczech, Austrii, Francji, na Węgrzech, we Włoszech, w Polsce, Czechach, Słowacji itp.

Metaliczne wody lecznicze w Grecji pochodzą z tektonicznych pęknięć i z okresu wulkanicznego. Większość źródeł termalnych znajduje się na morzu.

Kategorie źródeł leczniczych

Ikarija należy do strefy śródziemnomorskiego klimatu. Jest na niej gorąco, z chłodnymi zimami i przelotnymi deszczami w porze letniej. W części południowej wyspy, szczególnie w okolicy Agijos Kirikos od Therm do Plagia dostrzega się mikroklimat z dużą stałością pogody.

Wśród 17 głównych leczniczych źródeł w Grecji, Ikarija znana jest z takich właściwości w obrębie dimosu Agijos Kirikos. Należą one do kategorii gorących radonowych, słonych źródeł, różniących się co do zawartości radonu i temperatury. Istnieje 8 gorących źródeł na tej wyspie:

1. Źródło Asklepiosa, które znajduje się w mieście Agijos Kirikos. Podczas pobytu w 2017 r. obiekt był nieczynny,
2. Źródła: Kratsa, Apollona, Artemidy, Pamfilii, Spileo są w Thermach w odległości około 2 km od Agijos Kirikos,

3. Źródło Thermó znajduje się w Thermach Lefkados, na zachód od Agijos Kirikos około 1800 m,
4. Źródła Agijas Kiriakis w północno-wschodniej części wyspy, blisko lotniska.

Pierwszym uczonym, który obliczył wartość radioenergetyczną źródeł Ikarii w latach 1936 – 1938, był M. Pertesis. W 1962 r. na Uniwersytecie im. Arystotelesa w Salonikach wydano pierwsze studia poświęcone ocenie tych źródeł.

Głównymi pracami, w których autorka „Przewodnika” o Ikarii znalazła wiele niezbędnych informacji na temat właściwości i charakterystyki radonowych źródeł leczniczych na wyspie są następujące publikacje w języku nowogreckim: Frantzis Frantzeskos, Lecznicze gorące źródła mineralne radonowe na Ikarii. Charakterystyki. Chemiczny skład. Choroby, bez daty i miejsca wydania, ss.28.

Janis Paraskiewopoulos, Przedstawienie naturalnych czynników leczniczych wód w południowej Ikarii dla terapii i przywrócenia zdrowia, Agijos Kirikos na Ikarii 2003, ss.18,

Radon to pierwiastek promieniotwórczy, który wykorzystywany jest w leczeniu uzdrowiskowym. Niektórzy uczeni uważają, że wszelkie promieniowanie jest szkodliwe.

Tradycyjnie jednak w balneoterapii leczy się kuracjuszy wodami radonowymi.

Charakterystyka i właściwości radonowych źródeł leczniczych na wyspie⁴

Jednostki miarowe radonowych źródeł

Wody lecznicze na Ikarii należą do kategorii źródeł słonych. Pochodzą z bardzo głębokich pęknięć tektonicznych. Radon wzbogaca wody tych źródeł. Pochodzi z rozpadu radu z radoenergetycznych skał. Źródła Ikarii mają zwiększoną temperaturę wody: im bardziej temperatura wody w danym źródle się zwiększa, równocześnie w powietrzu jest więcej radonu, a zmniejsza się ilość radonu rozpuszczonego w wodzie.

Źródła w Thermach i Agijos Kirikos są radonowe przeważnie z dodatkami następujących pierwiastków: miedź, siarka, żelazo, chlor, jod, potas, sód, lit, wapń, magnez, brom i wiele innych związków chemicznych.

Ze względu na te wartości zajmują szczególne miejsce w świecie jako dobroczynne oddziaływanie na organizm człowieka. Radioaktywność leczniczych źródeł mieści się w Mache.⁵

Terapeutyczne wskazania w chorobach leczonych wodami radonowymi⁶

⁴ Recenzji stosowanej nomenklatury chemicznej w niniejszym artykule dokonali: Wiktoria Gawłowska i dr Michał Świtnicki. Pragnę Im gorąco podziękować za wnikliwe uwagi oraz pogratulować narodzenia córeczki Zuzi Wiktorii (mojej prawnuczki !) dnia 2 stycznia 2018 roku.

⁵ Mache to dawna jednostka radioaktywności, stosowana w latach 1920 – 1930 dla objętościowego opisu cieczy. Nazwana tak na cześć austriackiego fizyka Heinricha Mache.

Każda kuracja wodą radonową wymaga zgody lekarza. W czasie kąpieli radon poprzez skórę wnika prawie w 90 % do całego organizmu chorego człowieka, a także poprzez krew przez żołądek do wątroby i trzustki. Kąpiele radonowe wzmacniają cały system nerwowy. Emitowane przez radon promieniowanie wnika w ciało i wywołuje w organizmie szereg różnych procesów, które są korzystne dla zdrowia. Wody radonowe zawierają niewielkie ilości promieniotwórczego radonu.

Dobroczynne właściwości wód radonowych sprowadzają się do oddziaływania przeciwbólowego, pobudzającego mikrokążenie, wzmacniającego odporność organizmu i bakteriobójczego. Lecznicy wpływ radonu polega na bezpośrednim działaniu na gruczoły wydzielania wewnętrznego, które powodują zwiększenie czynności wydzielniczej hormonów kory nadnerczy. Promieniotwórczy charakter radonu przyczynia się do wzrostu odporności. Już niewielka dawka promieniowania jest w stanie zabić bakterie i inne drobnoustroje, odpowiedzialne za rozwój różnych chorób.

Zalecane są kąpiele radonowe dla osób cierpiących na nawracające ropne zapalenia gardła oraz mających problem z zakwaszaniem organizmu. Radon bowiem przyczynia się do zwiększania wydalania kwasu moczowego. Radon to gaz młodości i pierwiastek zdrowia.

Kuracja wodami radonowymi na Ikarii zalecana jest przede wszystkim pacjentom, którzy mają kłopoty z następującymi chorobami:

- dną moczanową,
- astmą oskrzelową,
- miażdżycą tętnic,

⁶ Por. dedykację Spiron Leotsakon: „ Mojej drugiej ojczyźnie [Ikarii], która ze swoimi radioenergetycznymi źródłami przywróciła mi zdrowie i radość życia”. (Ikarija wyspą radonu, Ateny 1953, część I, II, III, IV (prolog).

- reumatoidalnym zapaleniem stawów,
- zeszywniającym zapaleniem stawów i kręgosłupa,
- chorobami serca,
- osteoporozą,
- cukrzycą,
- nadczynnością tarczycy małego i średniego stopnia,
- otyłością,
- pęcherzem moczowym,
- wrzodom żołądka i dwunastnicy,
- przewlekłymi chorobami dermatologicznymi: grzybica, łuszczyca, egzema,
- chorobami ginekologicznymi,
- męskimi chorobami (kuracja poprawia ruchliwość i powoduje wzrost plemników),
- objawami menopauzy u kobiet i andropauzy u mężczyzn.

Dobroczynne działanie wody radonowej powoduje wzrost hemoglobiny, ułatwia zrastanie się kości, zapobiega powstawaniu zakrzepów, działa przeciwbólowo, przeciwalergicznie i przeciwświądowo. Osobom, które piją taką radonową wodę, obniża się cukier w przypadku cukrzycy i pobudza się perystaltyka jelit.

Przeciwwskazania do terapii mineralnymi wodami radonowymi na Ikarii

Z takich kąpiei nie mogą korzystać osoby chore na nowotwory oraz pacjenci osłabieni z powodu ostrych stanów chorobowych, ciężkich postaci chorób kardiologicznych, z arteriosklerozą w dużym stopniu, po świeżym udarze mózgu, z krwotokami (otwartymi ranami żylnymi), w przypadku czynnej gruźlicy, wszystkich postaci chorób krwi, epilepsji i ciąży (całego przebiegu).

W polskich sanatoriach i uzdrowiskach z zabiegami radonowymi nie stosuje się takich kąpiei u dzieci.

W południowej Ikarii w Agijos Kirikos i w Thermach dopuszcza się takiej terapii w przypadku następujących chorób dziecięcych:

- paraliż mózgowy,
- dystrofia mięśniowa Duehenne,
- reumatyzm po ataku ostrej fazy,
- przewlekłe choroby wątroby,
- chroniczne choroby nerek i pęcherza moczowego.

Dziecko poddane takiej terapii musi mieć ukończone 5 lat z zawartością radonu w wodzie 40 n Curie/L.

Jak należy korzystać z leczniczych kąpiei na Ikarii?

Do leczniczych celów używa się wody, która dostarcza radonu, a bardzo rzadko te wody zawierają też radon i rad.

Istnieją dwie grupy leczniczych źródeł radonowych:

1. źródła radonowe, których jedynym leczniczym składnikiem jest radon,

2. źródła radonowe złożone, w których obok radonu istnieją też inne składniki, np. CO_2 , różne sole i podwyższona temperatura wody.

Analiza chemiczna wód termalnych na Ikarii wskazuje, że:

- lecznicze źródła Asklepiosa, Apollona, Artemidy, Kratsy, Pamfilii znajdują się w drugiej grupie radonowych wód leczniczych, w których oprócz radonu istnieją inne składniki terapeutyczne (szczególnie Na i Cl-sód i chlor),
- lecznicze źródła Thermó w Thermach Lefkados i w Spileo w Thermach istnieją chlorosodowe wody związane z siarkowymi (SO_4) z małą dawką radonu, który w tej terapii nie odgrywa szczególnej roli.

W kąpielach radonowych używa się wody leczniczej z zawartością radonu 40 – 80 n Curie/L, rzadziej z zawartością 120 n Curie/L⁷. Wtedy temperatura wody waha się od 35°C do 37°C. Czas takiej kąpieli trwa od 5 do 15 minut, od czterech do pięciu razy w tygodniu.

W chorobach ginekologicznych używa się kąpieli od 15 do 20 minut, z temperaturą 35-40°C. Ta terapia powinna odbywać się od dwóch do trzech dni po kolei, a następnie jeden dzień przerwy. Ogólnie takich kąpieli można zażyć od 18 do 20 razy. Przy dużej alergii nie można w ogóle korzystać z kąpieli radonowych.

Kąpiele w leczniczych źródłach na Ikarii, aby przyniosły odpowiednio założony cel odpoczynku dla organizmu powinny trwać najkrócej od 10-12 dni i jednorazowo od 8 do 12 minut. Całkowity program obliczony na 10 do 20 dni obejmuje gorące kąpiele, inhalacje, masaż i gimnastykę leczniczą.

⁷ Jednostka 1 nCurie/l równa się 2,8 jednostek Mache.

Podczas zabiegów w trzecim lub w czwartym dniu mogą wystąpić pewne zaburzenia zdrowotne (różne dolegliwości bólowe). Wtedy najlepiej przerwać na jeden lub dwa dni zabiegi kąpielowe. Te kłopoty nie muszą jednak wystąpić u każdego pacjenta.

Chemiczny skład źródeł radonowych na Ikarii⁸

Używając określenia „ lecznicza kuracja kąpielowa” mamy na uwadze zastosowanie wód leczniczych w kuracji pacjentów. Ten rodzaj terapii odbywa się z użyciem naturalnych środków leczniczych.

1. Źródła Apollona

Charakterystyka: źródło radonowe słone.

Fizyczno-chemiczne właściwości:

temperatura: 49,5°C (powietrza 19,1°C)

gęstość: $15^{\circ}/15^{\circ} = 1,0203$

$15^{\circ}/4^{\circ} = 1,0193$

ph w 20°C = 7,6

jednostki pomiaru = 350-1000 Mache

Analiza chemiczna

Kationy i aniony

1 kg wody zawiera:

Kationy:

Potas 0,2875g K^{+} (kation potasu),

⁸ Cyt. według: F. Frantzeskos, Lecznicze gorące źródła mineralne radonowe na Ikarii, op.cit. s. 11-20.

Sód	8,6064g Na^+ (kation sodu),
Lit	0,0035g Li^+ (kation litu),
Wapń	0,9897g Ca^{++} (kation wapnia),
Magnez	0,6449g Mg^{++} (kation magnezu),
Żelazo	0,0091g Fe^{++} (kation żelaza),
Glin	0,0001g Al^{+++} (kation glinu).

Aniony:

Chlor	15,6024g Cl^- (anion chloru),
Brom	0,0105g Br^- (anion bromu),
Fluor	0,0042g F^- (anion fluoru),
Jod	0,00019g I^- (anion jodu),

Jon siarczanowy 2,0102g SO_4^-

Jon wodorofosforanowy 0,00049g HPO_4^-

Jon hydrowęglanowy 0,1557g HCO_3^-

Jon azotonowy 0,001g NO_3^-

W analizie widmowej (spektralnej) w 100 ml wody znajdują się następujące pierwiastki: wapń (Ca), magnez (Mg), żelazo (Fe), siarka (Si), miedź (Cu).

2. Źródło w Termach Lefkados

Charakterystyka: źródło radonowe słone.

Fizyczno-chemiczne właściwości:

temperatura: 59°C (powietrza 21°C)

gęstość: 15°/15° = 1,0292

15°/4° = 1,0286

ph w 20°C =7,7

radioenergia: 10^{-32} μMache.

Analiza chemiczna

Kationy i aniony

1 kg wody zawiera:

Kationy:

Potas 0,3225g K^+ (kation potasu),

Sód 13,1879g Na^+ (kation sodu),

Lit 0,0038g Li^+ (kation litu),

Wapń 1,3782g Ca^{++} (kation wapnia),

Magnez 0,9078g Mg^{++} (kation magnezu),

Żelazo 0,0205g Fe^{++} (kation żelaza),

Glin 0,0004g Al^{+++} (kation glinu).

Aniony:

Chlor 23,436g Cl^- (anion chloru),

Brom 0,0450g Br^- (anion bromu),

Fluor 0,0069g F^- (anion fluoru),

Jod 0,00039g I^- (anion jodu),

Jon siarczanowy 3,0167g SO_4^-

Jon wodorofosforanowy 0,00095g HPO_4^- ,

Jon hydrowęglanowy 0,1161g HCO_3^-

Jon azotonowy 0,003g NO_3^-

W analizie widmowej (spektralnej) w 100 ml wody znajdują się następujące pierwiastki: wapń (Ca), magnez (Mg), bar (Ba), żelazo (Fe), krzem (Si), miedź (Cu), arsen (As), bor (B). Źródło w Thermach Lefkados ze względu na zwiększoną ilość elementów siarkowych wskazane jest przy leczeniu dermatologicznych chorób.

3. Źródło Pamfilii

Charakterystyka: źródło radonowe słone.

Fizyczno – chemiczne właściwości:

Temperatura: 43°C (powietrza 18°C)

gęstość: 15°/15° = 1,0225

15°/4° = 1,0220

ph w 20°C = 7,4

jednostki pomiaru: 350 – 480 Mache.

Analiza chemiczna

Kationy i aniony

1 kg wody zawiera:

Kationy:

Potas	0,2925 g K^+ (kation potasu),
Sód	10,0218 g Na^+ (kation sodu),
Lit	0,0008 g Li^+ (kation litu),
Wapń	1,2392 g Ca^{++} (kation wapnia),
Magnez	0,6832 g Mg^{++} (kation magnezu),
Żelazo	0,0090 g Fe^{++} (kation żelaza),
Glin	0,00018 g Al^{+++} (kation glinu).

Aniony:

Chlor	18,4392 g Cl^- (anion chloru),
Brom	0,0080 g Br^- (anion bromu),
Fluor	0,00495 g F^- (anion fluoru),
Jod	0,00007 g I^- (anion jodu),
Jon siarczanowy	2,0862 g SO_4^-
Jon wodorofosforanowy	0,00047 g HPO_4^-
Jon hydrowęglanowy	0,1495 g HCO_3^-
Jon azotonowy	0,000 g NO_3^-

W analizie widmowej (spektralnej) w 100 ml wody znajdują się następujące pierwiastki : wapń (Ca), magnez (Mg), żelazo (Fe), krzem (Si).

4. Źródło Spileo

Charakterystyka: źródło radonowe słone.

Fizyczno – chemiczne właściwości:

Temperatura: 55,5°C (powietrza 21,5°C)

gęstość: $15^\circ/15^\circ = 1,0291$

$15^\circ/4^\circ = 1,0281$

ph w 20°C = 7,1

jednostki pomiaru: 25,5 – 53,8 Mache.

Analiza chemiczna

Kationy i aniony

1 kg wody zawiera:

Kationy:

Potas 0,3021 g K^+ (kation potasu),

Sód 11,2996 g Na^+ (kation sodu),

Lit 0,0041 g Li^+ (kation litu),

Wapń 1,4336 g Ca^{++} (kation wapnia),

Magnez 0,8733 g Mg^{++} (kation magnezu),

Żelazo 0,0201 g Fe^{++} (kation żelaza)

Glin 0,00033 g Al^{+++} (kation glinu).

Aniony:

Chlor 20,5668 g Cl^- (anion chloru),

Brom 0,0401 g Br^- (anion bromu),

Fluor 0,0056 g F^- (anion fluoru),

Jod 0,00036 g I^- (anion jodu),

Jon siarczanowy 2,9328 g SO_4^-

Jon wodorofosforanowy 0,00062 g HPO_4^-

Jon hydrowęglanowy 0,1334 g HCO_3^-

Jon azotanowy 0,00015 g NO_3^-

W analizie widmowej (spektralnej) w 100 ml wody znajdują się następujące pierwiastki: wapń (Ca), magnez (Mg), żelazo (Fe), krzem (Si), miedź (Cu), bor (B).

5. Źródło Kratsy

Charakterystyka: źródło radonowe słone.

Fizyczno – chemiczne właściwości:

Temperatura: 46,8°C (powietrza 21,5°C)

ph w 20°C = 7,3

jednostki pomiaru: 350 – 550 Mache.

Analiza chemiczna

Kationy i aniony

1 kg wody zawiera:

Kationy:

Potas 0,1895 K^+ (kation potasu),

Sód 64,064 g Na^+ (kation sodu),

Lit 0,0035 g Li^+ (kation litu),

Wapń 0,9800 g Ca^{++} (kation wapnia),

Magnez 0,4554 g Mg^{++} (kation magnezu),

Żelazo 0,0091 g Fe^{++} (kation żelaza),

Glin 0,00018 g Al^{+++} (kation glinu).

Aniony:

Chlor 12,5030 g Cl^{-} (anion chloru),

Brom 0,0105 g Br^{-} (anion bromu),

Fluor 0,0037 g F^{-} (anion fluoru),

Jod 0,00011 g I^{-} (anion jodu),

Jon siarczanowy 1,9846 g SO_4^{-}

Jon wodorofosforanowy 0,00042 g HCO_3^{-}

Jon hydrowęglanowy 0,1557 g HPO_4^{-}

Jon azotanowy 0,00001 g NO_3^{-}

W analizie widmowej (spektralnej) w 100 ml wody znajdują się następujące pierwiastki: wapń (Ca), magnez (Mg), żelazo (Fe), krzem (Si), miedź (Cu).

Chemiczne właściwości źródeł radonowych na Ikarii podaje także dr J. Paraskiewópoulos w swej cytowanej powyżej publikacji.⁹ Autor poddaje szczegółowej analizie pięć źródeł termalnych w Thermach, które ogółem dostarczają 118 m^3 wody na godzinę:

Źródło Apollona – 20 m^3 / h

Źródło Artemidy – 10 m^3 / h

Źródło Kratsy - 20 m^3 / h

Źródło Pamfilii - 43 m^3 / h

⁹ J. Paraskiewópoulos, Przedstawienie naturalnych czynników leczniczych wód w południowej Ikarii dla terapii i przywrócenia zdrowia, op. cit. s.4 – 12.

Źródło Spileo - $25\text{ m}^3 / \text{h}$.

Reasumując należy podkreślić, że ewenementem na skalę europejską, a nawet światową (tak np. uważają sami Japończycy) są wody termalne Ikarii, sprzyjające leczeniu różnych schorzeń ludzkich. Ikarija posiada więc jedno z bardziej znanych radioaktywnych źródeł leczniczych na świecie. Są to wody znajdujące się na wybrzeżu w południowej części wyspy w miejscowościach: Thermy, Agijos, Kirikos i Thermy Lefkados. Dlatego w tej części wyspy odbywa się bardziej turystyka uzdrowiskowa, bo na Ikarię co roku przyjeżdżają setki greckich i zagranicznych kuracjuszy. Dla autorki tej publikacji właśnie ten aspekt stał się głównym celem jej powstania, ponieważ w pewnym wieku swego życia człowiek staje przed dylematem: czy wybrać walor turystyczny Ikarii, który można wspaniale realizować na wybrzeżach północnych tej wyspy, czy też zważywszy na stan zdrowotny wybrać pobyt w kurortach leczniczych. Podjęłam właśnie po raz drugi ten cel przyjazdu na Ikarię, aby skorzystać z dobrodziejstw kąpeli w zakładach usługowych, a także na plaży w Thermach Lefkados w ciepłych źródłach wypływających spod wulkanicznej skały bezpośrednio do morza. Te kąpiele przyciągają dużą liczbę amatorów pomimo trudnego dojścia po wielkich kamieniach i stromego zejścia z głównej trasy przy tabliczce z napisem: „ Hot mineral springs” (gorące mineralne kąpiele).

W ciągłym odkrywaniu na nowo wyspy Ikarii i w coraz częstszych do niej podróżach niech ten „ Przewodnik” pozostanie użytecznym, który aby zawsze służył niezbędną pomocą wszystkim Polakom, bowiem jak głosi cygańskie przysłowie:

„ Nie wszyscy ludzie są jak drzewa

*wrośnięci w jedno miejsce;
Niektórzy muszą podróżować,
bowiem nie potrafią na zawsze pozostawać tylko
w tym samym miejscu”.*

Ważnym elementem „Przewodnika” części pierwszej i drugiej jest „Dodatek turystyczny”, który zawiera różne aktualne informacje krajoznawcze, niezbędne dla Polaków podczas pobytu na całym obszarze Ikarii.

Amfiteatr w symbolicznym grobie Ikara na Ikarii.

Mały entuzjasta Ikara (wnuk Ignaś) na grobie syna Dedala.

Miasto Thermi i plaża. Widok z drogi przez góry prowadzącej z Thermi do Aghios Kirikos.

Symboliczny grób Ikara tzw. Skała Ikara. Obok kolumny stoi autorka artykułu.